

Sääksmäen kihlakunta 1400-luvun alusta 1570-luvulle. Historiallisia Tutkimuksia 193. Jyväskylä: Suomen Historiallinen Seura.

VILKUNA, JANNE 1999: Keski-Suomen esihistoria. – Mauno Jokipii (toim.), *Keski-Suomen historia I. osa. Keski-Suomen vanhin historia* s. 31–77. Jyväskylä: Keski-Suomen liitto.

— 2001: Esihistorialliset haudat Keski-Suomessa. – Erkki Laitinen (toim.),

Ruumis- ja Kalmasaaret s. 10–18. Hankasalmen Kotiseutuyhdistyksen julkaisuja 3. Hankasalmi/Kirkkonummi: Hankasalmen kotiseutuyhdistys ja Hankasalmen kunta.

YLIKANGAS, HEIKKI 1973: Lohjalaisten historia Ruotsin vallan vuosisatoina. – Heikki Ylikangas & Ari Siiriäinen, *Lohjalaisten historia I* s. 51–574. Lohja: Lohjan kotiseutututkimuksen ystävät.

HAVAINTOJA ITÄSUOMALAISEN LAPSEN MORFOLOGISISTA POIKKEAMISTA: VERBINTAIVUTUS

JOHDANTO

Tämä kirjoitus¹ on jatkoa Virittäjän edellisessä numerossa ilmestyneisiin havaintoihin itäsuomalaisen lapsen nominintaivutuksesta (ks. Riionheimo 2002a). Aineiston olen koonnut päiväkirjamenetelmällä tyttäreltäni Alinalta, joka on syntynyt 5.3.1995 ja asunut koko ikänsä Pohjois-Karjalassa Kontiolahden kunnassa. Alina on perheen ensimmäinen lapsi ja oli kotihoitossa isänsä kanssa 3;5-vuotiaaksi saakka. Kotona hän kuuli kolmenlaista puhekieltä (äidiltä itäsuomalaisesti sävytynyttä yleispuhekieltä, jossa oli jonkin verran yleiskielisyyksiä, isältä melko vahvaa Pohjois-Karjalan murretta ja ukilta vanhaa Pohjois-Karjalan murretta), ja lisäksi hänelle luettiin paljon (tarkemmin ks. Riionheimo 2002b: 60). Kielekehityksessä Alinalle onkin ollut ominaista murteellisten ja yleiskielisten ainesten ristikkäisyys.

Muistiinpanoja (lähinnä aikuiskielestä poikkeavaa morfologiaa ja osin myös fonologiaa) on kertynyt ikäväliltä 1;7–6;9 noin 2 100 lyhyehköä ilmausta, joista suurin osa on peräisin keruun intensiivisimmästä vaiheesta iästä 2;6–3;4. Analyysia kehystävät samat käsin kootun aineiston ongelmat, joita Klaus Laalo käsitteli Virittäjän viime numerossa (Laalo 2002): tallenteiden niukuuden, keruun aukkoisuuden ja aikuiskielestä eroavaan käyttöön keskittymisen vuoksi pystyn kuvaamaan vain lapsen morfologisia poikkeamia, en morfologian kokonaiskehitystä.

Tähän yhteyteen olen koonnut verbintaivutuksen poikkeamien yleislinjoja muotoryhmäkohtaisesti²: mukana ovat preesensin yksikön 3. persoona, aktiivin imperfekti, aktiivin II partisiiippi, I infinitiivi, imperatiivi, konditionaali ja passiivitaivutus. Lisäksi käsittelen verbien astevaihtelupoikkeamia sekä hieman erityyppistä morfolo-

¹ Tekstin aiempaan versioon esitetyistä hyödyllisistä kommentteista kiitän dosentti Marja-Liisa Helasvuota, professori Klaus Laaloa ja professori Marjatta Palanderia.

² Eräitä verbintaivutuksen erikoisuuksia olen esitellyt aiemman kirjoitukseni (Riionheimo 2002a) alaviitteissä; niitä en toista tässä tekstissä.

gista ilmiötä, frekventatiivijohtimen mahdollista käyttämistä aspektuaalisena taivutuskeinona. Kaikki esitellyt taivutusmuodot ovat peräisin kaksitavuvaiheen jälkeiseltä ajalta eli iästä 2;4 eteenpäin (lapsen voimakkaasta kaksitavuvaiheesta ks. Riionheimo 2002a: 105). Verbiaineiston analyysissä olen soveltanut Laalon (1998: 364) esittämää verbien taivutustyyppien nelijakoa, joka on suunnilleen samanlainen kuin Karlssonin (1983: 211–214) jako viiteen taivutustyyppiin. Olen hieman karsinut jaoteltua ja käytän seuraavanlaista terminologiaa: 1) yksivartaloiset verbit (ts. kaksi- ja useampitavuiset yksivartalot, esim. *ottaa*, *puhaltaa*), 2) supistumaverbit (esim. *hypätä*, *siivota*), 3) yksitavuiset verbit (esim. *saada*, *voida*) ja 4) kaksivartaloiset verbit (eli muut kaksivartaloiset verbit kuin supistumaverbit, esim. *tulla*, *juosta*).

PREESENSIN POIKKEAMIA

Morfologisen kehityksen alkuvaiheessa preesensin yksikön 3. persoonassa oli erikoista *vA(A)*-suffiksin käyttö. Aines lienee lohjennut savolaismurteisesta supistumaverbitaivutuksesta, jossa 3. persoonassa on tavunrajalle muodostunut siirtymä-äänne *v* (esim. *putovaa*, *hyppevvää*, tarkemmin ks. Riionheimo 2002b: 68–69), ja yleistynyt muidenkin taivutustyyppien preesensin sekä (useimmiten lyhytvokaalisena) I infinitiiviin ja nominien partitiiviin (ks. myös Riionheimo 2002a: 106). Esimerkkejä on niin yksi- kuin kaksivartaloisiltakin verbeiltä (esim. 2;4 *antaava*, 2;6 *antava*, *haukkuva*, *kattuva* 'kastuu', *kantavaa*, *laittavaa*, *lukkevaa* 'lukee', 2;7 *kattova* 'katsoo', *valuvaa* 'valuu', 2;8 *hanova* 'sanoo', *ikkevää* 'itkee'; 2;4 *tulloova* 'tulee', 2;6 *purevaa*

'puree', *tekevää* 'tekee', *tullevaa* 'tulee'). Lisäksi Alinan AA-vartaloisten supistumaverbien preesensmuodot poikkesivat usein murteenmukaisesta mallista lyhyen *v:n* ja vartalon *A:n* säilymisen vuoksi (esim. 2;4 *liimavaa*, *teippavaa*, 2;6 *herävää*, *maalavaa*, vrt. murteenmukaisiin muotoihin *herrevvää*, *mualovvaa*). *vA(A)*-preesensejä kertyi muistiinpanoihin ikäväliltä 2;4–2;8, mutta sen jälkeen ne hävisivät aikuiskielen mukaisen taivutuksen tieltä.

vA(A)-suffiksin kadottua Alinan kielessä ilmeni pian uusi yksikön 3. persoonan erikoisuus. Alina oli jo kielenkehityksensä alkuvaiheissa omaksunut savolaismurteille ominaisen preesenstaivutuksen, jossa yksitavuisten verbien persoonapäätteenä on *pi* (esim. 2;4 *hyöpi* 'syö', 2;6 *haapi* 'saa', *voipi*, *lyöpi*). Neljännen ikävuoden alussa *pi*-päätte alkoi silloin tällöin esiintyä yksitavujen imperfekteissä (esim. 3;1 *toipi*, *haipi* 'sai', 3;11 *saipi*, 4;1 *jääpi*) ja preesensin muissa persoonissa (3;1 *haapin* 'saan', *hyöpivät* 'syövät'). Samaan aikaan päätte levisi myös muihin verbityyppeihin, toisin sanoen murteesta poikkeavasti painottoman tavun jälkeiseen asemaan (esim. 3;1 *tuleepi*, *otaapi* 'osaa')³.

AKTIIVIN IMPERFEKTISTÄ — JAVÄHÄN PREESENSISTÄKIN

Aktiivin imperfektin muodoista kertyi aineistoon monenlaisia poikkeamia, kuten yleensäkin suomalaislapsilla (ks. esim. Niemi ja Niemi 1985: 165–167, Lieko 1994, Laalo 1998: 366–370). Suffiksivariantit *i* ja *si* eksyivät silloin tällöin väärin vartalotyyppeihin, *i* supistumaverbeihin (esim. 2;6 *irtoi* 'irtosi', 2;7 *irtoi*, *kampai* 'kampasi', 2;10 *putoi* 'putosi', 3;2 *putoi*, 5;5 *jahtoi*

³ Tässä yliproduktiivisuuden vaiheessa *pi*-päätte rikkoi myös sanaluokkarajoja siirtymällä nominien partitiiviin (3;1 *lihaapi*, *hyvääpi*, *kakkaapi*, *kirjaapi*, *takaapi*); ilmeisesti yhdistävänä tekijänä oli preesens- ja partitiivimuotojen pitkävokaalisuus (tarkemmin ks. Riionheimo 2002b: 75–76).

'jahtasi') ja *si* yksi- ja kaksivartaloisiin verbeihin (esim. 2;5 *laulati* 'lauloi', *petetin* 'pesin', 3;0 *teketin* 'tein', 3;1 *nukkutin* 'nukuin', 3;4 *nukkutin*, 3;11 *tapasin* 'tapoin' [huom! yksinäis-*p*], 4;11 *tappasin* 'tapoin'). Imperfektivartalon morfofonologiassa tavallisin poikkeama oli aikuiskielen diftongin puuttuminen *A*-vartaloista: 2;7 *laitin*, *paini*, 2;9 *paini*, *anti*, *laitti*, *laitin*, *kaavin* 'kaadoin', 2;10 *lauli*, 3;0 *laitti*, *paini*, 3;2 *paisti*, *laitin*, 3;4 *maittin* 'maistoin', 3;6 *painin*, *laitin*. Ainoa muistiin kirjattu päinvastainen yleistys eli aikuiskielestä poikkeava diftongi on iästä 5;9 (*näyttöi* 'näytti'). Eräissä imperfekteissä oli morfologisen kehityksen alussa usein diftongi *si*-tunnuksen edellä (2;6 *putoiti* 'putosi' [kolme esiintymää], *löytäiti* 'löysi'), mutta näissä lienee kyse toisenlaisesta ilmiöstä eli eräänlaisesta hyperkorrektista yleiskielisyydestä⁴.

Pelkän *i*:n käyttö diftongin sijasta saattaa perustua lapsen hahmottamaan yhteyteen preesens- ja imperfektiparien välillä. Kun useimmilla verbeillä imperfekti poikkeaa 1. ja 2. persoonassa preesensistä vain siten, että vartalovokaalin sijasta muodossa on *i*-vokaali (esim. *menen* : *menin*, *täytän* : *täytin*), lapsi on voinut yleistää tämän imperfektinmuodostuksen myös kaksivartaloisiin *a*-vartaloisiin verbeihin ja päätyä

sellaisiin vaihtelusuhteisiin kuin *laitan* : **laitin* tai *maistan* : **maistin*⁵. Samanlainen vaikutusyhteys voi ainakin osaltaan selittää myös assibilaation puuttumista *ti* ~ *si* -verbeistä (esim. 2;7 *piirin* 'piirsin', 2;9 *käänin* 'käänsin', *piirrin*⁶), sillä näissäkin tapauksissa imperfektiä erottaa preesensistä vain vokaalin vaihto. Joskus vaikutussuunta saattoi olla päinvastainenkin eli imperfekti oli mallina preesensille (esim. 4;2 *läkset* 'lähdet', vrt. murteelliseen imperfektiin *läksit*). Lisäksi samanlainen preesensin ja imperfektin vastaavuus näyttäisi vallitsevan passiivimuodoissa, sillä olen kirjannut myös sellaisen konsonantistoltaan preesensia heijastavan passiivin imperfektin kuin 3;1 *olliin* 'oltiin'.

AKTIIVIN TOINEN PARTISIIPPI

Aktiivin toisen partisiipin muodoissa tavallisimpia poikkeamia aikuiskielestä olivat kaksivartaloisten verbien partisiipit, jotka noudattivat yksivartaloisten partisiipin rakennetta (vahva-asteinen vokaalivartalo ja *nU*^(x)-tunnus⁷, joskus myös yleiskielen mukainen *nUt*-variantti). Konsonantivartalo korvautui siis usein vokaalivartalolla, ja tämä tendenssi jatkui Alinalla pitkään: 2;6 *tekenu*, *purenu*, *luokkenu* 'juossut', 2;9 *tiestäni* 'tiennyt', 2;11 *juokkenu* 'juossut', 3;3

⁴ Kolmannen ikävuoden jälkipuoliskolla Alina käytti toisinaan *i*-loppuista diftongia sellaisissakin sanoissa, joissa aikuiskielessä on lyhyt vokaali: esimerkkejä kertyi sekä verbeistä (2;6 *vilkuillaan*, 2;11 *pelottaa*, *nukuuttaa*) että nomineista (2;5 *palainen*, 2;6 *lautainen*, *perhoiten* 'perhosen'). Näissä lienee kyse yleiskielen mukaisen ääntämyksen yleistämisestä (vrt. sellaisiin tapauksiin, joissa yleiskielelle on ominaista diftongi, puhekielelle taas diftongin *i*:n kato, esim. *varoittaa* vs. *varottaa*, *punainen* vs. *punanen*).

⁵ Alinan pikkuveljeltä Matiakselta (s. 4.3.1997) olen kirjannut iässä 4;5 vastaavanlaisen tapauksen, jossa hän ensin käytti leikkiessään *putota*-verbistä yksikön 1. persoonan preesensmuotoa *putovan* 'putoan' ja hetken päästä imperfektimuotoa *putovin* 'putosin', joka oli vokaalin vaihtumista lukuun ottamatta samanlainen kuin preesens.

⁶ Tällaiset muodot ovat melko tavallisia lapsenkielessä (ks. esim. Niemi ja Niemi 1985: 167, Lieko 1994: 87), mutta niillä on valtaedustus myös Alinan lähiympäristön murteessa (ks. esim. Laalo 1988: 181), ja aikuiskielen mukaisina ne ovat luultavasti jääneet aineistoa kerätessä usein kirjaamatta. Myös Alinan esimerkeissä ilmenevä geminaattanasaalien ja -likvidojen lyheneminen on Pohjois-Karjalan murteelle tyypillinen ilmiö.

⁷ Tämä vokaalivartalon ja *nu*-suffiksin tarjoama malli oli alkuvaiheessa niin vahva, että Alina mukautti siihen usein myös etuvokaalisia verbejä, jolloin tuloksena oli aikuiskielen vokaaliharmoniaa rikkovia muotoja (esim. 2;4 *piirtänu*, 2;6 *tekenu*, 2;7 *hävinu*, *jättänu*, *heränu*, *repinu*).

purenu, 3;4 *purenu*, 3;7 *kusenu*, *näkeny*, 3;9 *luulenu*, *kuulenu*, 3;11 *juoksenu*, 4;2 *valih-
tenu* 'valinnut', 4;9 *tekeny*, 5;3 *havaintenu*,
5;5 *merkitseny*, *pääseny*, 5;9 *nuolenu*. Myös
supistumaverbeissä yksivartaloiden par-
tisiippityyppi oli yleinen verraten pitkään:
2;4 *karkanu*, *korjanu*, 2;6 *irtonu*, *rupenu*,
2;7 *ei makanukkaa*, *kampanu*, 2;9 *irtonu*,
2;11 *kerkeny*, 3;0 *tykkäny*, *irtonu*, *repeny*,
3;1 *repeny*, *putonu*, 3;2 *irtonu*, 3;3 *likanu*,
3;4 *repeny*, *kelpanu*, 4;2 *hikonut*, 4;5 *silp-
punu*.

Päinvastaista analogiatendenssiä eli su-
pistumaverbien partisiipin (heikkoasteinen
vartalo + *nnU^(x)*-asuinen suffiksi) yleistä-
mistä yksivartaloisiin verbeihin esiintyi
Alinalla vain harvoin (ainoa muistiin kirjat-
tu muoto on 4;2 *tipunnu* 'tippunut'), vaika
esimerkiksi Laalon (1998: 370) aineis-
tossa se on varsin yleinen. *nnu*-suffiksi oli
kuitenkin käytössä *ise*-johtimisissa verbeis-
sä *raapaista* (2;6 *raapannu* 'raapaissut', 4;0
raavannu) ja *aukaista* (3;1 *aukannu*, 3;5
auannu). Näiden verbien sekaantuminen
supistumaverbitaivutuksen kanssa saattaa
olla lähtöisin imperfektimuodoista, jotka
murteelle ja puhekielelle tyypillisen difton-
gin loppu-*i*:n kadon vuoksi ovat samanlai-
sia kuin supistumaverbien imperfektit (*raa-
pasi*, *aukasi*). Ainakin *raapaista*-verbi saat-
toi aineiston perusteella taipua supistuma-
verbien tavoin myös preesensissä (2;6 *raa-
paan* 'raapaisen')⁸.

I INFINITIIVI

Morfologisen kehityksen alkuvaiheessa
Alinan I infinitiivin muotoja hallitsi sama
vA-suffiksi kuin partitiivia ja osittain pree-
sensin yksikön 3. persoonakin (ks. Riion-

heimo 2002b: 62–65), eikä muita poikkeaa-
matyyppisiä juuri esiintynyt. Ikäkuukaudel-
ta 2;6 olen tallentanut kymmeniä *vA*-infi-
nitiivejä eri taivutustyypeistä: kaksitavui-
sista yksivartaloista (esim. *kantava* 'kan-
taa', *nukkuva* 'nukkua', *käyttävä* 'käyttää',
pukeva 'pukea'), kolmitavuisista yksivarta-
loista (esim. *hulattava* 'sulattaa', *lämmittä-
vä* 'lämmittää', *lopettava* 'lopettaa'), kak-
sivartaloisista (esim. *ollava* 'olla', *luottava*
'juosta', *pureva* 'purra'), supistumaverbeis-
tä (esim. *tikkava* 'tiskata', *hyppävä* 'hypä-
tää', *irtova* 'irrota', *kampava* 'kammata') ja
yksitavuisista (esim. *veevä* 'viedä', *juova*
'juoda', *jäävä* 'jäää'). Iästä 2;7 alkaen tä-
män erikoisen infinitiivityypin käyttö kui-
tenkin väheni melko nopeasti, vaikkakin
hajaesiintymiä on kirjattu aineistoon usei-
den kuukausien ajalta (tarkemmin ks. Riion-
heimo mts. 66).

Supistumaverbien infinitiivityypin
(heikkoasteinen vartalo ja *tA*-suffiksi) so-
veltamisesta muihin verbityyppisiin ovat
ensimmäiset esimerkit jo *vA*-suffiksin ku-
koistuskaudelta (2;6 *neulota* 'neulaa', *leik-
kitä* 'leikkiä'), mutta yleistymään se pääsi
vasta myöhemmin. Aineistoon *tA*-infinitiiv-
vejä kertyi aluksi hiljaksen: 3;0 *purata*
'purkaa', 3;2 *vetätä* 'vetää', 3;3 *painata*
'painaa', 3;4 *pilkota* 'pilkkoa', 3;7 *jaata* 'ja-
kaa', 3;8 *lypsätä* 'lypsää', 3;10 *tapata* 'tap-
paa', *lypsätä*, 4;2 *sulata* 'sulaa', *leivotak-
seen* 'leipoakseen', 4;3 *lueta* 'lukea'. Iän
4;6 jälkeen *tA*-infinitiivien määrä kuitenkin
moninkertaistui (esim. 4;6 *loputa* 'lop-
pua', *pissitä* 'pissää', *pyyhkitikkään* 'pyyh-
kiäkään', *katota* 'katsoa', *purata* 'purkaa').
Yleistymisen syynä lienee ollut samaan
hoitopaikkaan tulleen pojän tarjoama mal-
li (vrt. *tA*-suffiksin samanaikaiseen yleisty-

⁸ *ise*-johdokset ovat melko tavallisia Alinan isän kielessä, ja ne näyttävät olevan lapsenkielessä herkkiä se-
kaantumaan supistumaverbien kanssa. Yksi sekaantumisesimerkki on iästä 2;7, jolloin isä käytti *kiivetä*-ver-
bistä imperfektimuotoista momentaanijohdosta todetessaan että »Allu kiipasi tuolille». Lapsi ilmeisesti luuli
verbiä supistumaverbiksi ja taivutti sitä seuraavana päivänä *AA*-vartaloisen supistumaverbin tavoin (2;7 *minä
kiipaan tähän* 'kiipeän').

miseen yksikön ja monikon partitiivissa, ks. Riionheimo 2002a: 106, 107, 2002b: 76–77). Selvimmin tämä vaikutus ilmenee pleonastisissa infinitiiveissä (esim. 4;6 *valvoota* 'valvoa', *nukkuuta* 'nukkua'), jollaisia ei aineistossa ole aiemmasta iästä lainkaan.

Myös päinvastaisesta vaikutussuunnasta eli yksivartaloisten verbien infinitiivirakenteen käyttämisestä supistumaverbien infinitiiveissä on esimerkkejä Alinan aineistossa. Vahva-asteista vartaloa ja vokaalinpidentymää esiintyi sekä AA-vartaloisissa verbeissä (esim. 2;7 *leppää* 'levätä', *karkaa* 'karata', 2;8 *leikka* 'leikata' [huom! lyhyt a], 3;6 *harjaa* 'harjata') että myös eräissä muissa supistumaverbeissä (esim. 2;7 *kiipee* 'kiivetä', 3;6 *putoo* 'pudota'). Tällaiset muodot saattavat perustua myös yksivartaloisten verbien preesensin yksikön 3. persoonan ja 1. infinitiivin väliseen samankaltaisuuteen varsinkin puhutussa kielessä (ks. Riionheimo 2002b: 74): tämän mallin mukaan lapsi on voinut pyrkiä tekemään myös supistumaverbien infinitiivin preesensin kaltaiseksi (ks. Niemi ja Niemi 1985: 164). Joskus Alina käytti supistumaverbien infinitiiveissä myös yleiskielen A-suffiksia (esim. 2;11 *putoa* 'pudota', *pudoa* 'pudota', 3;0 *putoa*, 3;4 *hikoa* 'hiota', 3;11 *puttoa* 'pudota', 4;4 *häviä* 'hävitä', *katoa* 'kadota') ja varhaisvaiheissa omaa vA-suffiksiaan (esim. 2;6 *irtova* 'irrotta', *kiipevä* 'kiivetä', *lainava* 'lainata'). Myös näissä muodoissa tukena on voinut olla edellä mainittu pyrkimys muokata infinitiivi preesensin yksikön 3. persoonan vartalon kaltaiseksi: mallina ovat saattaneet toimia yleiskielen mukaiset preesensmuodot (esim. *putoaa*, *häviää*) tai murteenmukaiset muodot, joissa siirtymä-äänteenä on v (esim. *irtovvaa*, *kiipevvää*).

Oman poikkeamatyyppinsä muodostavat myös ne kaksivartaloisten verbien infinitiivit, joissa Alina käytti konsonanttivar-

talon sijasta vokaalivartaloa. Näitä alkoi esiintyä suunnilleen samaan aikaan kuin vokaalivartaloisia partitiivejakin (vrt. Riionheimo 2002a: 106), ja useimmiten vokaalivartaloa seurasi infinitiivin A-suffiksi tai puhutulle kielelle ominainen pitkä vokaali, jolloin oli samalla kyse koko yksivartaloisten infinitiivinmuodostuksen soveltamisesta (esim. 2;9 *näkeä* 'nähdä', 3;0 *purea* 'purra', *puree* 'purra', 3;10 *juoksea*). Joskus harvoin konsonanttivartaloon saattoi liittyä myös tA-variantti (esim. 3;0 *pureta* 'purra'). Pyrkimys käyttää vokaalivartaloa jatkui Alinalla pitkään, ja esimerkkejä kertyi myös myöhemmistä kielenkehityksen vaiheista, vaikka silloin aineiston keruu oli melko satunnaista (esim. 4;5 *kusea* 'kusta', 4;10 *pesee* 'pestä', 5;3 *purea* 'purra', *tekeä* 'tehdä', *keritseä* 'keritä').

SUPISTUMAVERBIEN IMPERATIIVIN EKSPANSIO

Noin kolmivuotiaana Alina alkoi käyttää yksivartaloisissa verbeissä melko yleisesti (aineistossa yli 30 esiintymää) monikon 2. persoonan imperatiivityyppiä, jossa heikkoasteiseen vartaloon liittyi tkAA-asuinen suffiksi: 3;2 *ootakaa* 'odottakaa', 3;6 *jätätäkää* 'jättäkää', 3;7 *pyöritäkää* 'pyöritäkää', 3;8 *annakaa* 'antakaa', *ootakaa*, 3;9 *otakaa* 'ottakaa', *leikitäkää* 'leikkikää', *liikutkaa* 'liikkukaa', *varotkaa* 'varokaa', 3;11 *nukutkaa* 'nukkukaa', 4;0 *ootakaa*, 4;1 *nukutkaa*, 4;2 *katotkaapas* 'katsokaa-pas', 4;3 *katotkaa*, *nukutkaa*, 4;5 *puhutkaa* 'puhukaa'. Näiden imperatiivien mallina on selvästikin ollut supistumaverbien imperatiivitaivutus, jossa heikkoasteista t-loppuisista konsonanttivartaloa seuraa kAA-loppu (esim. *hypätäkää*, *lakatkaa*), mutta tukena lienevät olleet myös niin ikään heikkoasteiset imperatiivin yksikön 2. persoonan muodot (esim. *jätä*, *anna*, *liiku*). Vastaava rakenne oli käytössä myös monikon 2. persoonan

kielteisissä imperatiiveissa: 2;9 *elkää panetko* 'älkää panko', 3;2 *elkää lähetekö* 'älkää lähtekö', 3;7 *elkää lähetekö*, 3;8 *elkää haitko* 'älkää hakeko', *elkää käänätkö* 'älkää kääntäkö', *elkää työnätkö* 'työntäkö', 3;9 *älkää jätätkö*, *elkää laitatko*, 3;11 *älkää rikutko*, 4;0 *älkää viitsitkö*, *älkää lopetatko*, *älkääkää rikutko*, 4;1 *älkää asutko*, 4;11 *älkää huuatko* 'huutako'.

KONDITIONAALIN ERIKOISUUKSIA

Neljännän ikävuoden aikana Alina alkoi käyttää kahdentyyppisiä pleonastisia konditionaaleja: sellaisia joissa aikuiskielen mukaista *isi*-tunnusta seurasi ylimääräinen *si*-aines (esim. 3;3 *joititin* 'joisin', 3;4 *tulititin* 'tulisin', *ittuititit* 'istuisit', *lähtititi* 'lähtisi', *atuititit* 'asuisin', *päätitivät* 'pääsisivät', *maalaititin* 'maalaisin', *haluititin* 'haluaisin', 3;9 *lukisisitko*, *voisisitko*, 3;10 *tekisisin*, 4;0 *leikkaisisin*, 4;1 *piirtäisisinkään*) ja sellaisia joissa konditionaalin tunnuksena oli kaksinkertainen *sisi* (esim. 3;2 *otatitin* 'osaisin', *karkatiti* 'karkaisi', 3;4 *piirtätitin* 'piirtäisin', *maittatitin* 'maistaisin', *ittutitin* 'istuisin', *kaatatitin* 'kaataisin', *pelatitin* 'pelaisin', *kiipetitit* 'kiipeäisin', 3;5 *tahtotitin* 'tahtoisin', 3;7 *haukka-sisit*, *pakkasisin*, 3;10 *piirtäisisin*, *leikkasisin*, 3;11 *ottasisitko*, 4;0 *ostasisinkaan*, 4;1 *uittasisin*). Molemmat poikkeamatyypit olivat hänen puheessaan huomattavan yleisiä: kummastakin kertyi aineistoon yli 30 poimintaa⁹. Pleonastisten konditionaalien käyttö saattaa olla lähtöisin supistumaverbien taivutuksesta, sillä näiden verbien imperfekti ja konditionaali ovat hyvin saman-

näköiset (esim. *maalasin* : *maalaisin*, *leikkasin* : *leikkaisin*). Kaksinkertainen tunnus on voinut syntyä erottamaan konditionaaleja selvemmin imperfekteistä ja levitä siten muihinkin taivutustyyppeihin.

Samaan aikaan pleonastisten konditionaalien kanssa Alina suosi myös heikkoa astetta vahvan sijasta yksikön 1. ja 2. persoonan muodoissa (esim. 3;5 *yllätitin* 'yltäisin', 3;9 *luvisitko* 'lukisitko', 4;0 *annaisin* 'antaisin', 4;1 *piirräisin* 'piirtäisin') ja passiivin konditionaalissa (esim. 3;4 *pannaiti* 'pantaisiin', 3;10 *askarrellais* 'askarreltaisiin', 4;0 *pannaisi* 'pantaisiin', 4;2 *pannais* 'pantaisiin', *ollaisko* 'oltaisiinko', *pannaisiinko*, *pannais*, *mennäis*, *ollais*, 4;5 *pannaisi*). Heikko aste saattaa motivoitua vastaavista indikatiivin muodoista, sillä yksikön 1. ja 2. persoonan indikatiivit ovat heikkoasteisia (esim. *yllän*, *annan*, *piirrän*) samoin kuin passiivin indikatiivit (esim. *pannaan*, *askarrellaan*, *ollaan*).

PASSIIVITAIVUTUKSESTA

Passiivitaivutuksessa hankalin taivutus-tyyppi olivat kaksivartaloiset verbit, ja Alina käytti pitkän aikaa satunnaisesti vokaalivartaloisia muotoja sekä preesensin myöntömuodoissa (2;8 *puretaan*¹⁰ 'purraan', 3;0 *muovailetaan* 'muovailaan', 3;2 *petetään* 'pestään', *pesetään*, 3;8 *nousetaan* 'noustaan', 3;10 *puretaan*, 4;1 *nuoletaan* 'nuollaan', 4;4 *luuletaan*, 4;9 *tarvitsetaan*, 4;10 *valitsetaan* 'valitaan', 5;9 *keritsetään* 'keritään') että kieltömuodoissa (2;6 *ei paneta* 'ei panna', *ei luokketa* 'ei juosta', *ei pureta* 'ei purra', 3;0 *ei pureta*, 3;2 *ei päätetä* 'ei päästä'). Samalla verbit siis taipuivat myös

⁹ Analogiset konditionaalit olivat vahvimmillaan iässä 3;4, ja ilmeisesti yliproduktiivisuuden vuoksi kaksinkertaisuustendenssi pyrki ulottumaan myös sellaisiin nomininmuotoihin ja adverbisiin, joihin sisältyi äännejako *si* (esim. *tukkatiti* 'tukkasi', *iltatitin* 'iltaisin').

¹⁰ *Purkaa-* ja *purra-*verbien on usein havaittu sekaantuvan lapsenkielellä keskenään (ks. esim. Kauppinen 1977: 157, Niemi ja Niemi 1985: 167, Laalo 1998: 366), joten Alinankin muotojen mallina saattaa olla myös *purkaa-*verbin passiivi *puretaan*.

suffiksistoltaan yksivartaloiden mukaisesti. Jonkin verran poikkeamia kertyi muistiin myös passiivin partisiipeista (4;0 *panetuksi* 'pannuksi', 4;1 *menettävä* 'mentävä', 4;2 *pesettävä* 'pestävä', 5;10 *pesettäviä* 'pestäviä', 6;1 *menetty* 'menty') ja kerran imperfektistä (4;10 *purettiin* 'purtiin').

Muut passiivin poikkeamat olivat harvinaisempia ja lyhytaikaisempia ilmiöitä. Ilmeisesti passiivin ja 1. infinitiivin keskinäisen samankaltaisuuden vuoksi varhainen infinitiivisuffiksi *vA* siirtyi yksitavuilta myös passiivin indikaativimuotoihin (esim. 2;6 *veevään* 'viedään', 2;7 *vievään* 'viedään', 2;6 *ei veevä* 'ei viedä', *ei pettävä* 'ei pestä', 2;7 *ei hyövä* 'ei syödä', tarkemmin ks. Riionheimo 2002b: 65). Silloin tällöin Alina käytti eräänlaisia pleonastisia passiivin imperfektejä, joissa passiivin suffiksikimppu *tiin* liittyi aktiivin imperfektin vartaloon: 2;6 *annoitiin* 'annettiin', 3;2 *toitiin* 'tuotiin', *joitiin* 'juotiin', 3;3 *höitiin* 'syötiin', 3;8 *saitiin* 'saatiin', 3;9 *näitiin* 'nähtiin' (samanlaisia esimerkkejä Niemien tutkimuksessa [1985: 167]). Kolmen–neljän vuoden iässä jo edellä mainittu konditionaalien heikkoasteisuustendenssi ulottui myös passiiviin (esim. 3;4 *pannaiti* 'pantaisiin', 3;10 *askarrellais* 'askarreltaisiin', 4;2 *ollaisko, pannaisiinko, mennäis*).

Lisäksi olen kirjannut kolmivuotiaalta Alinalta pari esimerkkiä monikon 1. persoonan persoonapäätteen liittämistä sellaisen passiivimuodon perään, jota on käytetty monikon 1. persoonan funktiossa. Alina käytti melko paljon yleiskielistä *mme*-päätettä¹¹ (toisin kuin monet suomalaislapset, vrt. esim. Toivainen 1980: 61, Laalo 1998: 364), ja pätee pyrki tulemaan joskus mukaan passiivimuotoihin: 3;1 *eikä pittytyimme* 'emmekä pistäneet' (vastaväite äidille, joka yleiskieltä matkien oli lukevi-

naan kirjasta »– – *pistimme innokkaasti puuroa suuhumme*»), *me oltiimme* 'me olimme'. Samanlaisia esimerkkejä olen koonnut myös Alinan pikkuveljeltä Matiak-selta (esim. 2;9 *me lyövämme* 'lyömme', *me hypätämme* 'hyppäämme', 3;0 *me nähtimme* 'näimme' [huom! lyhyt i]).

VERBIEN ASTEVAIHTELUSTA

Nomineissa Alinan asteyleistyksen olivat selvästi sidoksissa yksikön nominatiiviin: useimmiten yleistyi nominatiiville ominainen vahva aste, ja aikuiskielen vastaisia heikkoasteisia muotoja esiintyi lähinnä supistumanomineissa, joiden nominatiivi on heikkoasteinen (ks. Riionheimo 2002a: 110). Verbiin astevaihtelupoikkeamilla ei sen sijaan näytä olevan aineistossa yhtä selvää suuntaa, ja vahvan asteen lisäksi esiintyi melko paljon myös heikon asteen yleistyksiä. Havainnot näyttäisivät tukevan oletusta, että verbeillä ei ole sellaista yksiselitteistä paradigman perusmuotoa kuin nominien yksikön nominatiivi, vaan keskeisiä taivutusmuotoja on kaksi, preesensin yksikön 3. persoonassa ja 1. infinitiivi (ks. Niemi ym. 1994).

Kun tarkastellaan sellaisia astevaihtelun poikkeamia, joihin ei liity aikuiskielestä poikkeavaa suffiksia, Alinan aineistossa selvin astevaihtelutendenssi on yksivartaloisissa verbeissä: melkein aina on yleistynyt vahva aste (esim. 2;6 *haketaan* 'haetaan', *puketaan* 'puetaan', 2;7 *ei anta* 'ei anna', 2;10 *eikä kulke* 'kulje', 3;0 *luken* 'luen', 3;3 *kulketaan* 'kuljetaan', 3;7 *pyyhkin* 'pyyhin', *huhuhton* 'huuhdon', *jakan* 'jaan', 3;8 *parkun* 'parun', *ei pyyhkitä* 'ei pyyhkitä', 4;0 *sopittelemaan* 'sovittelemaan', 4;3 *kuopi* 'kuovi'). Tämä suunta onkin luonnollinen, sillä näillä verbeillä

¹¹ Samalla tavalla yleiskielen mallin mukaan Alina käytti paljon monikon 3. persoonan kongruoivaa *vAt*-päätettä murteelle ja puhekielelle tavanomaisen inkongruenssin sijasta.

sekä yksikön 3. persoona että infinitiivi ovat vahva-asteisia. Heikon asteen yleistyksen ovat harvinaisia, sillä aineistoon on merkitty vain pari yksikön 3. persoonan muotoa (3;9 *taivuuko* 'taipuuko' ja *taivuu* 'taipuu') ja yksi 3. infinitiivin illatiivi (3;8 *luvemaan*¹²). Konditionaalimuodoissa heikon asteen leviäminen oli kuitenkin 3–4 vuoden iässä hyvin tavallista (esim. 3;9 *luvisitko* 'lukisitko', 3;11 *näyysi* 'näkyisi', 4;0 *annaisin* 'antaisin').

Supistumaverbeillä ja kaksivartaloisilla verbeillä yksikön 3. persoona on vahva-asteinen mutta 1. infinitiivi heikkoasteinen, ja kun nämä keskeiset taivutusmuodot tarjoavat kaksi erisuuntaista mallia, tuloksena on Alinallakin enemmän kirjavuutta. Infinitiivit ovat aineistossa usein vahva-asteisia, eli ne näyttäisivät pyrkivän mukautumaan yksikön 3. persoonan asteeseen (esim. 2;6 *nappata* 'napata', *kiipetä* 'kiivetä', *kampata* 'kammata', 2;10 *lepätä* 'levätä', 3;4 *kaputa* 'kavuta', 3;9 *kokota* 'koota', 4;1 *pelkätä* 'pelätä', 4;3 *makata* 'maata', 4;5 *ompella* 'ommella', 4;8 *likata* 'liata'). Samanlaista vahva-asteisuutta on myös aktiivin 2. partisiihin muodoissa (2;7 *kampannu* 'kammannut', 2;9 *halkennut*, *ompelelu*, 3;0 *putonnu*, 3;1 *aukennu*). Muissa taivutusmuodoissa sen sijaan saattoi esiintyä myös heikon asteen yleistyksiä (luultavasti infinitiivien mallin mukaan) ainakin *ruveta*-verbissä (2;6 *ruveen* 'rupean', *ei ruve* 'ei rupea', 2;7 *ei ruve*, *en ruveekaa* 'rupeakaan', 2;9 *ruveen*, 3;1 *ruvetta* 'rupeamas-

sa', 3;11 *ruvesi* 'rupesi', 4;4 *ruve* 'rupea')¹³ ja eräiden *ele*-verbien muodoissa (2;4 *voiele* 'voitele', *ommelee*, 2;6 *kuunelen* 'kuuntelen', 2;7 *voiele*, *voielen*, 3;6 *vaihelemme* 'vaihtelemme').

Astevaihtelupoikkeamien yhteydessä Alina käytti usein myös suffikseja aikuis-kielestä poikkeavasti, useimmiten niin että verbi taipui toisen taivutustyyppin mukaan. Näitä tapauksia on ollut edellä esillä muotoryhmittäisen tarkastelun yhteydessä, ja yleistyksiä tapahtui sekä vahvan että heikon asteen suuntaan. Supistumaverbitaivutus heikkoasteiseen levisi siis yksivartaloisten verbien infinitiiviin (esim. 3;0 *purata* 'purkaa', 3;4 *pilkota* 'pilkkoa', 3;7 *jaata* 'jakaa', 4;3 *lueta* 'lukea')¹⁴ ja imperatiiviin (esim. 3;6 *jätäkää* 'jättäkää', 3;8 *annatkaa* 'antakaa', *elkää haitko* 'älkää hakeko'). Toisaalta supistumaverbit pyrkivät mukautumaan yksivartaloisten verbien vahva-asteeseen taivutukseen juuri infinitiivissä (esim. 2;7 *leppää* 'levätä', *karkaa* 'karata', 2;11 *putoa* 'pudota', 3;4 *hikoa*; 2;7 *kiipee* 'kiivetä', 3;7 *putoo* 'pudota') ja myös aktiivin II partisiihin muodoissa (esim. 2;4 *karkanu* 'karannut', 2;6 *rupenu* 'ruvennut', 3;2 *irtonu* 'irronnut').

FREKVENTATIIVIOHJOTIMET TAIVUTUSKEINONA?

Toivainen (1997: 152) on kiinnittänyt huomiota lapsenkieleessä jo varhain esiintyviin frekventatiivijohdoksiin, joissa johdinta

¹² Muodossa *vaihelemme* voi olla kyse passiivin (*vaihellaan*) ja monikon 1. persoonan (*vaihtelemme*) kontaminaatiosta samaan tapaan kuin passiivitaivutuksen yhteydessä esitellyissä esimerkeissä. Muoto *luvemaan* voi olla lausekontekstiin perustuva lipsahdus (3;8 *ruvetaal luvemaan* 'ruvetaan lukemaan').

¹³ Joissain näissä muodoista voi olla kyse myös *ruve*-asuisen vartalon käytöstä, kuten Räsänen (1975: 259–260) aineistossa.

¹⁴ Verbit *purkaa* ja *jakaa* näyttivät laajemminkin mukautuneen supistumaverbitaivutukseen (esim. 3;0 *purkaa* 'pura', *purata* 'purkaa'; 3;7 *jaata* 'jakaa', 4;8 *jaataan* 'jaetaan', 6;0 *jakaan* 'jaan'). AA-vartaloisten supistumaverbien ja A-vartaloisten yksivartaloisten verbien keskinäistä sekaantumista on usein havaittu lapsenkieleessä (ks. esim. Räsänen 1975: 259, Niemi ja Niemi 1985: 163, Lieko 1994: 88, Laalo 1998: 366), ja lähtökohdaksi on arveltu näiden verbityyppien preesensin yksikön 3. persoonan muotojen samankaltaisuutta (esim. *vastaa* vs. *laulaa*).

voidaan pitää kontinuaatiivisen aspektin merkitsimenä. Alinalta kokoamani suppeahko aineisto tukee Toivaisen havaintoja frekventatiivijohdosten varhaisesta ilmaantumisesta ja johtimen kontinuaatiivisluonteisesta käytöstä. Lisäksi aineisto johdattaa pohtimaan sitä, käyttääkö lapsi joskus aikuiskielen johdinaineiksia taivutuskeidon tapaan.

Frekventatiivijohdokset ovat olleet yleisiä Alinan lähipiirissä, sillä niiden käyttö on itämurteissa laajempaa kuin muualla Suomessa (Suihkonen 1994: 68). Lisäksi frekventatiivijohdokset ovat ainakin oman kokemukseni mukaan tavallisia myös hoivakielessä samaan tapaan ja luultavasti samoista syistä kuin nominien deminutiivijohdokset (vrt. esim. Laalo 2000). Alinan kieleen *ele/ile*-asuinen frekventatiivijohdin ilmaantuinkin varhain, heti kaksitavuunvaiheen päätyttyä iässä 2;4. Jo aineistoa kerätessäni kiinnitin huomiota tämän johtimen huomattavan runsaaseen käyttöön ja kirjasin muistiin lukuisia aikuiskielestä poikkeavia esiintymiä.

Aikuiskielessä *ele*-variantti on yleinen *A*-vartaloisissa verbeissä mutta harvinainen *e-*, *i-*, *o-* ja *U*-vartaloisissa verbeissä, joista frekventatiiveja muodostetaan useimmiten yhdysjohtimilla (esim. johtimilla *skele* ja *skentele*, ks. Suihkonen mts. 196, 222). Alinan aineistossa *ele/ile*-ainesta kuitenkin esiintyi tasaisesti kaikissa vartalotyypeissä. *A*-vartaloiden *ele*-johdokset olivat usein aikuiskielen kaltaisia (esim. 2;6 *laittelen*, *hoittelen* 'soittelen', *paittelee* 'paistelee'), mutta joskus esiintyi poikkeamiakin: lapsi saattoi käyttää *ele*-suffiksia aikuiskielen

yhdysjohtimen sijasta (esim. 2;4 *naurelee*, 2;9 *naureilla*) tai liittää *ele*-aineksen sellaisiin verbeihin, joista harvoin tehdään aikuiskielessä frekventatiiviverbejä (esim. 2;11 *löytelee*, 3;0 *kavhelee* [← *kasvaa*], 3;11 *yllellä* [← *yltää*]). Suppeaan tai puolisupeaan vokaaliin päättyvissä vartaloissa *ele/ile*-aines oli Alinalla yhtä yleinen kuin *A*-vartaloissakin, jolloin muistiin kirjatut muodot ovat järjestään aikuiskielen vastaisia, osa morfologisesti ja osa myös semanttisesti (esim. 2;6 *luulelee* [← *luulla*], *nuolella* [← *nuolla*], 2;7 *kulkelee* [← *kulkea*], *ittuilee* [← *istua*], *juokkelee* [← *juosta*], 2;9 *kylpellä* [← *kylpeä*], *potkelen* [← *potkia*], 2;10 *pannella* [← *panna*], *leikkeilee* [← *leikkiä*], 2;11 *tulella* [← *tulla*], 3;10 *ei purella* [← *purra*], *tekeilee* [← *tehdä*], 3;1 *oppelen* [← *oppia*], 3;4 *panellaan* [← *panna*], *itkelee* [← *itkeä*], *liikkuilevat* [← *liikkuu*]). Supistumaverbeissä *ele*-aines korvasi joskus aikuiskielen *ile*-asuisen johtimen (esim. 2;6 *korjelen* 'korjailen', *kiipellä* 'kiipeillä', 3;4 *maalalla* 'maalailta').

Frekventatiivisena pidetyllä *ele*-johtimella on muodostettu aikuiskielessäkin monia kontinuaatiiviverbejä (ks. Suihkonen 1994: 42), ja Alinan frekventatiivijohdoksista melko suuri osa vaikuttaa ennemmin kontinuaatiivisluonteisilta kuin toistuvaa tekemistä ilmaisevilta (tosin suppeasti muistiin kirjattu tilannekonteksti vaikeuttaa päätelmien tekoa). Usein verbinmuotojen kontekstit viittaavat progressiiviseen aspektiin, jolloin frekventatiivijohdoksella on ilmaistua parhailaan tapahtuvaa, prosessinomaisista tekemistä (ks. seuraavan sivun esimerkkejä 1 tilannekonteksteineen)¹⁵. Toinen

¹⁵ Samantapaista, joskin vähäisempää produktiivisuutta osoitti myös momentaanijohdin *ise*, joka oli yleisesti käytössä Alinan itämurteisessa lähipiirissä (etenkin isän kielenkäytössä). Myös tämä johdin ilmaantui lapsen kieleen melko varhain ja esiintyi aikuiskielestä poikkeavissa verbeissä: 2;5 *avatee* (*avata*), 2;6 *tappaten* (*tappaa*), *tappatee*, *karkatee* (*karata*), 2;7 *nappaatta* (*napata*), 2;8 *en kiutate* (*kiusata*), 2;9 *kaavaten* (*kaataa*), 2;10 *teippate* (*teipata*). Ainakin osaksi myös *ise*-verbien kontekstit viittaavat progressiivisluonteiseen aspektiin: 2;6 *minä tappaten karpätiä* 'tapan karpäsiä' (kun oli jahtaamassa karpäsiä lätkä kädessä), 2;8 *nyt en kiutate* (lupasi olla kiusaamatta veljeä).

merkityskomponentti saattaa olla konatiivisuus eli 'yrittämisen' ilmaiseminen, joka on aikuiskielessä (varsinkin murteissa) ominaista monille frekventatiiviverbeille (ks. Hakulinen 1979: 260, Suihkonen 1994: 41). Alinan aineistossa kiinnittääkin huomiota infinitiivimuotoisten frekventatiivien liittyminen modaaliverbien ohella juuri *yrittää*-verbiin (ks. esimerkkejä 2).

1. 2;7 koira *ittuilee* Matim päälle 'istuutuu' [Koira oli istuutumassa vauvan viereen.]
- 2;9 nyt Lilli meinaa *naureilla* 'nauraa' [Mielikuvitusleikissä nukke alkoi nauraa.]
- 3;0 mitä Mati *tekeilee* 'tekee' [Alina ihmetteli, mitä pikkuveli on tekemässä]
- 3;3 ei haa' *'otella!* 'ei saa ottaa' [Alina kielsi veljeä ottamasta lelua.]
- 3;4 tättä on kuva kum Mati *ikelee* ja *naurelee* [Alina katsoi valokuvia veljestään.]
- 3;8 minä alan *kylpellä* 'kylpeä' [Alina oli menossa kylpyyn.]
- 5;1 minä *antelen* näitä Suskulle [Alina oli kaatamassa ruokaa koiran kuppiin.]
2. 2;6 minä yritän *kiipellä* [Alina yritti kiivetä johonkin.]
- 2;10 minä yritän itep *pannella* 'panna' [Alina yritti itse panna tavararan paikoilleen.]
- 2;10 Mati yrittää *kiiveillä* [Pikkuveli oli pyrkimässä sohvalle.]
- 2;11 Matiat yrittää *tulella* 'tulla' [Pikkuveli oli konttaamassa sisaren luokse.]

Aineistossa frekventatiivijohdokset ovat yleisempiä kuin uudisverbit yleensä, ja niiden käyttö rajoittuu melkein pelkästään preesensiin (kaikki aineiston frekventatiivien perusmuodot ovat preesensissä, ja melkein kaikki infinitiivit seuraavat

preesensmuotoista pääverbiä), mikä voi viitata siihen, että kyse on enemminkin preesenstaivutuksen ilmiöstä kuin uusien lekseemien luomisesta¹⁶. Tukea taivutushypoteesille saattaa tarjota myös se, että johdin rajoittuu aineistossa verbikantoihin (ainoa mahdollisesti nominikantainen uudisjohdos on 3;1 *polkuilla* 'ajaa polkupyörällä'), vaikka aikuiskielessä myös denomi-naalit frekventatiivijohdokset ovat mahdollisia (ks. Suihkonen 1994: 257). Lisäksi aikuiskieltä laajempi distribuutio *ele/ile*-johdinten käytössä eri verbityypeissä voi olla taivutuksellinen ominaisuus. Kaikkiaan Alinan aineisto on kuitenkin liian suppea ja hajanaisesti koottu, jotta sen perusteella voisi varmasti päätellä, onko frekventatiivijohdinten käyttöä syytä pitää taivutuksellisenä keinona vai onko kyse vain lapsen omaksuman johdostyyppin yliproduktiivisesta käytöstä.

LOPUKSI

Nominintaivutuksen tapaan myös verbintaivutuksen poikkeamia esiintyi Alinalla runsaimmin heti morfologisen kehityksen alussa kaksitavuvaiheen päättymisen jälkeen. Morfologisen kehityksen alussa erikoisinta oli lapsen oman *vA(A)*-suffiksin käyttö preesensin yksikön 3. persoonassa ja 1. infinitiivissä (samoin kuin nominien partitiivissa, tarkemmin ks. Riionheimo 2002b). Tämä diffuusi ja laajalle levinnyt taivutuskeino lienee määriteltävissä varhaismorfologisen vaiheen ilmiöksi (termistä ks. esim. Laalo 1998: 362), ja sen käyttö lakkasi kolmannen ikävuoden lopulla melkein kokonaan. Systemaattisempia ja suppea-alaisempia poikkeamatyyppisiä (esimerkiksi aktiivin imperfektin, aktiivin II

¹⁶ On kuitenkin muistettava, että preesens on muutenkin lapsenkielessä vallitseva aikamuoto. Aineistoni on liian suppea, jotta sen perusteella voisi arvioida, onko preesensmuotojen osuus frekventatiivijohdoksissa suurempi kuin muissa verbeissä.

partisiipin, 1. infinitiivin, passiivitaivutuksen ja astevaihtelun erikoisuuksia) esiintyi Alinan kielessä koko aineiston keruun ajan, usein aluksi runsaammin ja myöhemmin satunnaisina lipsahduksina. Lisäksi eräät morfologiset poikkeamat (supistumaverbityyppin ekspansio imperatiivissa ja pleonastiset konditionaalit) ilmaantuivat vasta yli kolmen vuoden iässä, jolloin lapsen morfologia oli jo muuten jäsentynyt melko tavalla aikuiskielen kaltaiseksi.

Alinan yleisimmissä verbintaivutuksen poikkeamissa oli usein kyse taivutustyyppien sekaantumisesta. Monissa muotoryhmissä lapsi sovelsi jonkin taivutustyyppin verbeihin toisen taivutustyyppin rakennetta, yleensä sekä vartalotyyppiä astevaihtelusuhteineen että suffiksiaineksia. Mallinantajina olivat melkein poikkeuksetta kaksi suurinta taivutustyyppiä eli yksivartaloiset verbit ja supistumaverbit, ja näiden välillä vaikutussuunnat menivät monesti ristiin: esimerkiksi imperfektissä yksi- ja kaksivartaloisten verbien *i*-tunnus saattoi siirtyä supistumaverbeihin (*irtoi* 'irtosi') ja supistumaverbien *si*-tunnus yksi- ja kaksivartaloisiin verbeihin (*laulati* 'lauloi', *teketin* 'tein'), ja 1. infinitiivissä yksivartalot saattoivat taipua supistumaverbien tavoin (*pilkota* 'pilkkoa') ja supistumaverbit ja kaksivartaloiset verbit yksivartaloiden tavoin (*leppää* 'levätä', *näkeä* 'nähdä'). Aktiivin II partisiipissa vaikutus kulki Alinalla yksivartaloista supistumaverbeihin ja kaksivartaloisiin verbeihin (*karkanu* 'karannut', *tekenu* 'tehnyt'), mutta muissa tutkimuksissa on havaittu myös päinvastaista vaikutusta (ks. Laalo 1998: 370). Imperatiivin 2. persoonan muodoissa on aineistossa esimerkkejä vain supistumaverbien taivutuksen siirtämisestä yksivartaloisiin verbeihin (*ootatkaa* 'odottakaa'). Pienten taivutustyyppien (yksitavuisten ja kaksivartaloisten verbien) rakenne ei näyttänyt olevan altis siirtymään muihin verbityyppeihin (ainoa

tapaus oli preesensin yksikön 3. persoonan murteellisen *pi*-päätteen leviäminen).

Taivutustyyppien välisen sekaantumisen lisäksi poikkeamien tukena näyttäsivät usein olleen paradigmansisäiset vaikutusyhteydet. Esimerkiksi imperatiivin monikon 2. persoonan muodoissa supistumaverbien taivutuksen laajentamista (*annatkaa* 'antakaa') on luultavasti tukenut imperatiivin yksikön 2. persoonan muotojen heikkoasteisuus, ja samaan tapaan heikkoasteisten konditionaalien (*annaisin*, *mennäis*) taustalla lienee vastaavien indikatiivin muotojen heikkoasteisuus. Supistumaverbien *kiipee*-tyyppisten 1. infinitiivin lähtökohtana voi puolestaan olla preesensin yksikön 3. persoonan ja 1. infinitiivin samankaltaisuus yksivartaloiden taivutuksessa, jolloin lapsi pyrkii käyttämään myös supistumaverbeistä yksikön 3. persoonan kaltaisia infinitiivejä. ■

HELKA RIIONHEIMO

Sähköposti: helka.riionheimo@joensuu.fi

LÄHTEET

- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.
- KARLSSON, FRED 1983: *Suomen kielen äänne- ja muotorakenne*. Helsinki: WSOY.
- KAUPPINEN, ANNELI 1977: *Mikon kielioppia: 3 vuoden 4 kuukauden ikäisen pojan kielestä ja sen kehittymisestä vuoden aikana*. Lisensiaatintutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LAALO, KLAUS 1988: *Imperfektimuotojen ti ~ si -vaihtelu suomen kielessä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 483. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1998: Välikatsaus lapsenkielen var-

- haismorfologiaan. – *Virittäjä* 102 s. 361–385.
- 2000: *Diminutives in Finnish child-directed and child speech: morpho-pragmatic and morphophonemic aspects*. Esitelmä Turun kansainvälisessä lapsenkielen symposiumissa syyskuussa 2000.
- 2002: Lapsenkielen tutkimusmenetelmistä. – *Virittäjä* 106 s. 98–103.
- LIEKO, ANNELI 1994: Lapsenkielen morfofonologiaa: indikatiivin imperfektin muodostus. – *Suomen Logopedis-Foniatriksen Yhdistyksen Aikakauslehti* 14 s. 2–19.
- NIEMI, JUSSI – LAINE, MATTI – KOIVUSELKÄ-SALLINEN, PÄIVI 1994: Mental morphology and the Finnish verb: Aphasiological and normal data. – *Brain & Language* 47 s. 509–511.
- NIEMI, JUSSI – NIEMI, SINIKKA 1985: Suomenkielisen lapsen morfosyntaksin ja sanaston kehityksestä. – *Virittäjä* 89 s. 152–171.
- RIIONHEIMO, HELKA 2002a: Havaintoja itäsuomalaisen lapsen morfologisista poikkeamista: nominintaivutus. – *Virittäjä* 106 s. 104–113.
- 2002b: Taivutusta yli sanaluokkarakojen. Itäsuomalaisen lapsen varhaisen taivutuskeinon lingvististä analyysia. – *Virittäjä* 106 s. 58–84.
- RÄISÄNEN, ALPO 1975: Havaintoja lastenkielistä. – *Virittäjä* 79 s. 251–266.
- SUIHKONEN, PENTTI 1994: *Frekventatiividerivaatio suomen murteissa. Morfoloģis-fonologista tarkastelua*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 613. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura.
- TOIVAINEN, JORMA 1980: *Inflectional affixes used by Finnish-speaking children aged 1–3 years*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 359. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1997: The acquisition of Finnish. – Dan Isaac Slobin (toim.), *The cross-linguistic study of language acquisition. Volume 4* s. 87–182. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.